

ISSN 2304-4470

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

**ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ
ШКОЛИ**

Збірник наукових праць

Засновано 2000 р.

За редакцією доктора пед. наук, професора З. П. Бакум

Випуск 47

**Кривий Ріг
2016**

**Затверджено як фахове видання з педагогічних наук:
постанова Президії ВАК України від 10.02.2010 року № 1-05/1
(зі змінами від 15.04.2014 № 455)**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – Бакум З. П., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Заступник редактора – Дороніна Т. О., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Дубенко Н. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, Барановичський державний університет (Республіка Білорусь)

Дьяконов Г. В., доктор психологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Коновал О. А., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Кулішов В. В., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Курляк Ірина, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки (м. Сталева Воля, Польща)

Мазур Петр, професор, Державна вища професійна школа (м. Хелм, Польща)

Малихін О. В., доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка

Мішеніна Т. М., доктор педагогічних наук, доцент, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Скидан С. О., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Тімко Дзінко Оксана, професор, Загребський університет (Хорватія)

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України

Шелевицький І. В., доктор технічних наук, професор, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Шрамко Я. В., доктор філософських наук, професор, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Рекомендовано до друку вченою радою Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 6 від 14.01.2016 р).

Адреса редакції:
пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086
(067)9165638
journal.kdpu.pedag@mail.ru

©ДВНЗ «КНУ», 2016

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.14

Олена Акімова

ПЕДАГОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК ЕТИЧНА НОРМА ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО СТВОРЕННЯ
ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Акімова О. М. Педагогічна деонтологія як етична норма підготовки майбутніх учителів початкової школи до створення інклюзивного середовища.

У статті проаналізовані основні аспекти педагогічної деонтології як норми підготовки майбутніх учителів початкової школи до створення інклюзивного середовища. Визначено завдання інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи. Уточнено зміст понять «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище» для майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: педагогічна деонтологія, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, інклюзія, вчитель початкової школи, діти з особливими потребами.

Акімова Е. М. Педагогическая деонтология как этическая норма подготовки будущих учителей начальной школы к созданию инклюзивной среды.

В статье проанализированы основные аспекты педагогической деонтологии как нормы подготовки будущих учителей начальной школы к созданию инклюзивной среды. Определены задачи инклюзивного образования будущего учителя начальной школы. Уточнена суть понятий «инклюзивное образование» и «инклюзивная среда» для будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: педагогическая деонтология, инклюзивное образование, инклюзивная среда, инклюзия, учитель начальной школы, дети с особыми потребностями.

Akimova O. M. Pedagogical deontology as an ethical norm of future primary school teachers training to create an inclusive environment.

The article analyzes the main aspects of pedagogical deontology as a norm of future primary school teachers training to create an inclusive environment. Objectives of inclusive education of primary school teachers have been defined. The essence of terms «inclusive education» and «inclusive environment» for future primary school teachers have been specified.

Key words: teaching ethics, inclusive education, inclusive environment, inclusion, primary school teacher, children with special needs.

Сучасний освітній простір, обумовлений реформуванням системи освіти на всіх її ланках, вимагає перегляду вимог до фахової підготовки спеціалістів. Реалізація принципів гуманізації освіти в галузі підготовки педагогічних кадрів на сучасному етапі розвитку вищої освіти України спрямовується на вдосконалення професійного відбору та підготовки майбутніх учителів. На нашу думку, важливим є створення умов для формування готовності до педагогічної діяльності, а саме: забезпечення державою умов для підвищення престижу і соціального статусу педагогічних та науково-педагогічних працівників, умов професійного і культурного зростання вчителів. Реформування початкової, базової і повної загальної

системи освіти України передбачає втілення інклюзивних основ в освітній простір під час підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виходячи з вищевказаного, постає проблема визначення сутності та завдань педагогічної деонтології як норми підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Мета статті – уточнити зміст, визначити основні завдання інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи, охарактеризувати основні засади педагогічної деонтології як компонента інклюзивної освіти під час професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Перед автором постали такі завдання:

1. Уточнити зміст понять «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище» для майбутніх учителів початкової школи.

2. Визначити основні завдання інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи та перешкоди на шляху створення інклюзивного середовища.

3. Визначити сутність педагогічної деонтології як норми підготовки майбутніх учителів початкової школи до створення інклюзивного середовища.

Усе частіше в освітньому середовищі ми зустрічаємось з поняттями «інклюзія», «інклюзивне середовище», «інклюзивна освіта», «діти з особливими потребами», «особливі діти» тощо. Найчастіше ці терміни використовуються для всіх напрямів корекційної та соціальної роботи, але сучасний стан освіти вимагає активного опанування та впровадження засад інклюзивної освіти і в підготовку майбутніх учителів початкової школи.

В Україні приділяється значна увага проблемам втілення засад інклюзивної освіти в життя. Так, науковці В. Боднар, А. Колупаєва, К. Островська, В. Синьов та інші висвітлюють у своїх працях загальні тенденції розвитку інклюзивної освіти; шляхи реформування загальноосвітньої школи в інклюзивну розглядали С. Єфімова, Ю. Найда; прийоми роботи вчителів в інклюзивному класі висвітлювали Е. Данілавічюте, О. Таранченко; теоретичні засади педагогічної деонтології досліджувала М. Васильєва та інші. Проте аналіз праць засвідчив недостатню вивченість проблеми в аспекті підготовки вчителів початкової школи до втілення засад інклюзивної освіти та створення інклюзивного середовища на засадах педагогічної деонтології.

Поняття «інклюзія» вперше зустрічається в Загальній декларації прав людини, які були закріплені в 1948 р. та знайшли відображення в документах усіх сфер життя суспільства. Інклюзивна освіта є не лише логічним складником освіти, а і визначає рівень гуманістичних відносин у країні.

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці приділяють увагу інклюзивній освіті: В. Боднар, Т. Євтухова, І. Іванова, А. Колупаєва, В. Ляшенко, О. Столяренко, А. Шевчук, які розкривають проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації в суспільстві.

Ми погоджуємося з А. Колупаєвою, яка вказує на відмінність понять «інклюзія» та «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Зокрема, у документі «Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами» вказується на те, що інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір [3].

У сучасному освітньому просторі України широко вживаними є терміни «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище». Зазначимо, що інклюзивна освіта має на меті надання системи освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на

освіту та право навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу на рівних засадах з іншими дітьми незалежно від психічного та фізичного стану здоров'я. Інклюзивне середовище передбачає створення умов для пристосування суспільства до сприйняття людей з особливими потребами. Ці тотожні поняття мають на меті різний результат, що має відобразитися під час визначення завдань підготовки сучасного вчителя початкової школи. Постає питання щодо розуміння змісту поняття «особливі потреби», яке актуалізується при визначенні засад інклюзивної освіти.

Отже, «інклюзія» освіти – це політика та процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх державних програмах. Тому особливо важливою постає проблема підготовки до здійснення професійної діяльності на засадах інклюзивної освіти не лише під час підготовки соціальних педагогів та психологів, а і вчителів початкової школи, які є невід'ємною ланкою системи освіти України.

На відміну від «інклюзії» освіти, «інклюзія» середовища передбачає включення та прийняття соціумом людей з «особливими потребами».

Задля забезпечення рівного доступу до якісної освіти не лише інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи й форми навчання, а й загальноосвітні заклади мають забезпечити використання наявних ресурсів на основі партнерства з громадою через пристосування до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Науковці, які всебічно вивчають різні аспекти інклюзивної освіти та інклюзивного середовища, ширше описують перешкоди на шляху впровадження цієї форми освіти, а саме:

- інформація про переваги інклюзії не була донесена до учасників процесу належним чином або ж була непереконливою;
- необхідні для ефективного впровадження інклюзії зміни виявилися надто масштабними, а тому їх складно досягти за короткий час, або ж надто обмежені, тому не дають уявлення про реальний ефект;
- зміни втілюються надто швидко, тож учасники процесу не встигають осмислити нововведення, або надто повільно, й ентузіазм щодо їх реалізації згасає;
- необхідні ресурси для забезпечення ефективності інклюзивної форми освіти не надаються або розподіляються в недоцільний спосіб чи нераціонально;
- не вживаються заходи для посилення переконань та готовності до довготривалої роботи (в тому числі і над собою);
- працівники, які мають стати рушійною силою у впровадженні інклюзії, можуть бути недостатньо віддані справі або покладають на себе надто великий обсяг роботи. Це може відлякувати інших членів колективу;
- спроби залучити батьків до співпраці зі школою формальні або ж взагалі не відбуваються;
- керівництво навчального закладу прагне встановити традиційно жорсткий контроль або ж пускає процес на самоплив, не заохочує працівників досягати вищих результатів [3].

Отже, особливої уваги потребує проблема підготовки педагогічних кадрів до втілення основ інклюзії як загалом у суспільстві, так і в початковій школі зокрема.

Сучасна підготовка вчителя початкових класів спрямована на опанування змісту та органічне поєднання в психолого-педагогічну систему набутих знань, умінь і навичок студентів з усіх циклів під час аудиторної та позааудиторної навчальної та різних видів самостійної роботи, а саме:

- гуманітарних та соціально-економічних дисциплін;

- природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін;
- цикл загальнопрофесійних дисциплін;
- цикл професійно зорієнтованих дисциплін;
- дисципліни вільного вибору студентів.

Зазначимо, що зміни сучасної освітньої політики в галузі освіти дітей з особливими потребами не повною мірою відображено в підготовці майбутніх учителів початкової школи, проте самі вчителі разом з асистентом учителя, соціальним педагогом та психологом мають забезпечити впровадження засад інклюзивної освіти на високому рівні.

На нашу думку, загальна підготовка майбутніх учителів початкової школи, які мають в подальшому працювати з дітьми з особливими потребами в початковій школі, має передбачати розв'язання таких завдань:

- опанування загальних підходів до неповносправності;
- формування умінь та навичок роботи з дітьми з особливими потребами;
- вироблення техніки та навичок асистування, переміщення, розвитку побутових умінь у дітей;
- опанування практичних та організаційних аспектів роботи соціального педагога в класі залучення;
- опанування форм та видів роботи з батьками учнів з особливими потребами.

Ми погоджуємося з думкою науковця М. Васильєвої, яка зазначає, що оскільки зміст професійної підготовки педагога визначається потребами соціального розвитку суспільства, зі зростанням вимог до представника педагогічної професії, характеру його діяльності в системі професійної підготовки відбувається постійний процес творчого пошуку шляхів і технологій перебудови її на основі сучасних педагогічних можливостей [1].

Отже, логічним виступає включення в підготовку майбутніх учителів початкової школи норм педагогічної деонтології як основи інклюзивного середовища, що прискорить підготовку майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному освітньому просторі.

Зазначимо, що деонтологічний аспект як виховний обов'язок стосується будь-якої сфери життєдіяльності дитини. Зміст поняття «педагогічна деонтологія» розуміємо як реалізацію принципу компліментарності в освіті, що дає можливість удосконалити рівень професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Втілення засад педагогічної деонтології як компонента інклюзивної освіти майбутніх учителів допоможе свідомо підпорядкувати особисті інтереси фахівця до потреб дітей з різним рівнем розвитку та стану здоров'я.

На нашу думку, створенню інклюзивного середовища в Україні сприятиме включення формування норм педагогічної деонтології в психолого-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкової школи. Цінним для нас є дослідження М. Васильєвої, яка обґрунтувала такі підходи педагогічної деонтології [1]:

1. Аксіологічний підхід. Передбачає засвоєння етичних норм, принципів та вимог до поведінки вчителя, які у своїй сукупності впливають на формування його цінностей та педагогічних установок, визначають характер його ставлення до різних суб'єктів навчально-виховного процесу. Реалізація цього підходу під час підготовки майбутніх учителів початкової школи забезпечить формування цінних установок та стане передумовою позитивної мотивації втілення засад інклюзивної освіти, створення інклюзивного середовища.

2. Соціокультурний підхід. Спрямований на сприйняття педагогічної етики вчителем як універсального соціального регулятора поведінки вчителя в різних сферах його

професійних взаємин. Втілення підходу в підготовку майбутніх учителів початкової школи забезпечить у подальшому позитивну побудову взаємин з усіма учасниками процесу інклюзивної освіти.

3. Діяльнісний підхід. Передбачає формування практичних навичок поведінки в різноманітних ситуаціях морального вибору відповідно до норм педагогічної етики. Підхід сприятиме формуванню навичок та звичок поведінки відповідно до вимог інклюзивної освіти, тобто побудова ефективного інклюзивного середовища для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

Визначимо основні принципи педагогічної деонтології як компонента інклюзивної освіти:

- гуманне ставлення до учнів;
- піклування про стан здоров'я школярів;
- незалежне оцінювання результатів навчальної діяльності;
- демократичний стиль спілкування;
- реалізація виховного принципу поваги до особистості учня з розумною вимогливістю до нього;
- педагогічний оптимізм.

На нашу думку, основними проблемами неефективності формування норм педагогічної деонтології інклюзивного середовища є:

- відсутність належної підготовки педагогічних кадрів;
- неспроможність викладати відповідний навчальний матеріал дітям з різним станом фізичного та психічного здоров'я;
- традиційні форми та методи організації навчання, негнучкість навчальної програми.

Отже, під час опанування засад педагогічної деонтології як норми інклюзивного середовища необхідно звернути увагу на такі аспекти:

- професійна поведінка вчителя початкової школи;
- характеристика морально-етичних норм вчинків учителя;
- роль вчителя початкової школи у реалізації прав і свобод дітей з особливими потребами;
- особливості морально-етичної поведінки вчителя в різних педагогічних ситуаціях інклюзивного середовища.

Отже, складна система підготовки майбутніх учителів початкової школи повинна стати визначальним кроком у створенні інклюзивного середовища, підтверджуючи вислів: «Якщо професія стає способом життя, то ремесло перетворюється на мистецтво». Підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі на засадах педагогічної деонтології в подальшому стане основою успішного навчання дітей України з різними потребами та особливостями.

Література

- 1. Васильєва М. П.** Теорія педагогічної деонтології: [монографія] / М. П. Васильєва. – Харків: Нове слово, 2003. – 216 с.
- 2. Колупаєва А. А.** Основи інклюзивної освіти: [навч.-метод. посіб.] / А. А. Колупаєва. – Київ: А.С.К., 2012. – 308 с.
- 3. Колупаєва А. А.** До проблеми понятійно-термінологічних визначень у сучасній спеціальній педагогіці: [наук.-метод. зб.] / А. А. Колупаєва // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2006. – Вип. 8. – С. 105–109.
- 4. Хомич Л. О.** Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – Київ: Магістр-S, 1998. – 200 с.
- 5.** Інклюзивна освіта в контексті реалій

сьогодення [Електронний ресурс] / Алла Колупасва. – Режим доступу : <http://slovyanochka.at.ua> 6. Правительственный портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

УДК 796.01.1

Вадим Андріанов, Тарас Андріанов

СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Андріанов В. Є., Андріанов Т. В. Становлення творчої особистості через систему фізичного виховання та здоровий спосіб життя майбутніх учителів.

У статті розкриваються особливості формування звички до здорового способу життя як невід’ємного компонента становлення творчої особистості майбутнього вчителя в системі фізичного виховання. Акцентується увага на важливості застосування активних форм навчання на заняттях з фізичного виховання.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, рух, творча особистість, фізичне виховання, студент.

Андріанов В. Е., Андріанов Т. В. Становление творческой личности через систему физического воспитания и здоровый образ жизни будущих учителей.

В статье раскрываются особенности формирования привычки к здоровому образу жизни как неотъемлемого компонента становления творческой личности будущего учителя в системе физического воспитания. Акцентируется внимание на важности применения активных форм обучения на занятиях по физическому воспитанию.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, движение, творческая личность, физическое воспитание, студент.

Andrianov V. Ye. , Andrianov T. V. The formation of a creative personality through the system of physical education and healthy lifestyle of the future teachers.

The article defines peculiarities of the formation of habits for a healthy lifestyle as an integral component of formation of a creative personality of the future teacher in the system of physical education. The attention is focused on the importance of application of active forms of education in physical training classes.

Key words: healthy lifestyle, motion, creative personality, physical education, a student.

Сучасна система фізичної культури максимально наближається до життєвих потреб людини, яка повинна усвідомлювати, що заняття фізичними вправами, спортом зберігають і зміцнюють її здоров’я, здійснюють освітній, оздоровчий і виховний вплив, формують творчу особистість, упевнену у своїх силах.

Творча особистість у системі фізичного виховання – це пізнання самого себе, сформовані цінності, потреби, звички, інтерес до фізичної культури, мотиви бути здоровим, життєрадісним, працездатним. Система фізичного виховання детально дозволяє пізнати психофізичну сферу особистості – моторну, вольову, емоційну, сенсорну, когнітивну, що цілком відповідає основній меті всебічного та гармонійного розвитку сучасної особистості.

Визначаючи структуру творчої компетенції особистості, фахівці з фізичної культури